

צט:

עין משפט
נר מצוה

ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

מסורת הש"ס

16) ע"י מוספת לקמן ק"י.
ד"ה פסחים (ג) ונסת
קס"א: (ד) ונסת ו'
ד' ז"ל גלילי (ט) ונסת ו'
1) ו"ר ה"ר (י) ו' ע"י מוס'
לעיל ט' ד"ה פסחים.

הגהות הב"ח

16) ר"ש ד"ה ואפילו ע"י
השלחן זכר וזכר במוטה העל
וכי' ה"ק ע"כ ששוחטין בו
הרב"ה פסחים: (א) ד"ה
פסחים ו"י מלאכות שבע
בשחי' כג"ל וסו"מ אכל
מתקן: (ב) ד"ה לא יפסחו
פי' רשעים וכו' וגרס' כי
פי' השח' דרש"א ק"ל על
עמנו שלא יאכל עד שתחשך
ועד שיק' והסו"מ ק"ל
אגבא דק"ה לא נרמין ולא
יפסחו אלא כל כלא ר"י:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא יפסחו וכו'
ואין אשתי בבבל. ע"י
ברכות דל' מ"ד והתני:

רבינו הגאון

ערב פסחים סמוך למנחה
לא יאכל אדם עד שתחשך
וכי' ואמרין מאי איריא
ערב פסחים אפילו ערבי
שבתות וערבי ימים טובים.
התניא לא יאכל אדם
בערבי שבתות ובערבי
ימים טובים מן המנחה
ולמעלה כדי שיכנס לשבת
כשהוא תאב דבריו רבי
אומר ודלוק עד שתחשך.
ועוד תניא לא יאכל אדם
מתשע שעות ולמעלה
בערבי שבתות ובערבי
ימים טובים דבריו רבי
יהודה. רבי יוסי אומר
יהודה. רבי יוסי אומר
אוכל ודלוק עד שתחשך.

קודם למנחה מעט: לא יאכל. כדי
שיאכל מזה של מזה למיאזון משום הידור מלוא: ואפילו
עני שבישראל לא יאכל. כללי פסחים עד שיכנס דרך בני מורין (א)
זכר לחירות במטה ועל השלחן: ארבע כוסות. כנגד ארבעה לשוני

גאולה האמורים בגלות מזרים והואלמתי
ולקמחי אתכס בפרשת וארש"א: ואפי'.
מתפרנס מתמחוי של דקה דהיינו
עני שבעיני דתן במסכת פאה
פ"ח מ"ו) מי שיש לו מון ז' סעודות
לא יטול מן התמחוי: גב' כשהוא
סאוס. ולא תכל סעודת שבת על
השזבע: לא לריבא. דקתי ערב
פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא
לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד
שתחשך: ואפילו סו"מ. מתני' נמי
רבי יהודה היא ודנין הוא ליתני
ערבי פסחים לרביי סמוך למנחה:
משפט שעות. היינו סמוך למנחה:
משפעת

פירוש רבינו שמואל תלמיד
רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה.
מנחה קטנה. קודם למנחה
מעט חצי שעה במחלת שעה עשירית
דתן (לעיל דף נח.) תמיד נשחט
במנחה ומתנה וקרב נמשע ומתנה
נמצאת מנחה קטנה ע"י ומתנה וסמוך
ליה היינו חצי שעה קודם כסוף שעה
תשיעית ומחלת שעה עשירית: לא
יאכל אדם כו'. כדי שיאכל מזה של
מזה למיאזון משום הידור מלוא:

ואפילו עני שבישראל לא יאכל.
מורין במטה ועל השלחן זכר לחירות: ולא
המפרנסין את העניים דמתן (פאה פ"ח מ"ו) אין פוחתין לעני העובד
ממקום כו' אלמא לישנא דלא יפסחו אגבאי דקה קאי והוא הדין נמי
אם לא ימנו לו שצריך שימור בכל כחו אחריו אלא אורחא דמילתא
נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות וקדון מפורש לפניו. ומצינו
בג"ר (פ"ח) רב הונא בשם רבי אבהו אמר כנגד ארבע לשוני גאולה
האמורים בגלות מזרים והואלמתי וגאלמתי ולקמחי ורש"א: ואפי'.
הוא מתפרנס מתמחוי של דקה דהיינו עני שבעיני דתן
במסכת פאה (פ"ח מ"ו) מי שיש לו מון ז' סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו
הכי אם לא נתנו לו גבאי דקה ימכור את מלבושו או ליה או שיכיר
את עלמו כשכיל וין לארבע כוסות: גב' אפילו ערבי שבתות
כו'. אריבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו:
משום חיובא דמלא. שלא תהא נאכלת על השזבע וחיובא דמלא
לילה הראשון חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מלוא: הכי
גרסינן אפילו סו"מ רבי יהודה הסס מן המנחה ולמעלה כו'.
במילתיה דר' יהודה קמי מן המנחה ולמעלה ובמתניתין תנן סמוך
למנחה: משפט שעות ולמעלה. היינו חצי שעה סמוך למנחה:
דילמא

לא יאכל עד שתחשך: לא יפסחו וכו'. פי' רש"י'ס גבאי דקה וגרס (ו) לא יפסחו וכן
נראה דתנן קמיי לא יפסחו ז' יחד וליכא למימר דיפסחו א"ר כוסות קאי דלש כן הוא ליה למימני ארבע כוסות בלא מ"ס והא דקאמר
מלן התמחוי לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רש"י'ס כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי:
לא יפסחו וכו' מארבע כוסות. מתוך הלשון משמע ק"ת שאין טמנין לבני ולבני ביתו כי אם לעלמו והוא מוציא את כולם בשלו וסבירא
הוא דמצי שנה ארבע כוסות מקדוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמה היה לכל אחד כוס דמשמע לקמן
(דף ק) גבי חויה לההוא סבא דגחין ושמי אכל בפרק בכל מערבין (ויחיין דף מ:) גבי זמן משמע ק"ת שלא היה לכל אחד כוס ועוד
דאמר בגמרא (לקמן דף ק:) השהק מהן לבני ולבני ביתו ילא והוא נכסה רובא דכסא משמע דהס ילאו בשמייה דהא בעינן רובא דכסא
ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשם דהס כוס לעלמא אי נמי בצניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו
לחיות "ואין אשתי בבבל" ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות דקתי (ס) הכל חייבין ארבע כוסות אחד נשים ואחד
תינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לתינוקות ב"ין משמע דתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע
כוסות דאמר ומשום חינוך ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד והחמיר צריך לזהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא
(לקמן דף ק:) טעמו פגום: מאי איי"א ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפרק קאי כדמשני בפרק כל שעה
(לעיל ד' לו.) גבי פת עבה ויש לומר משום דכפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דמדרי בכל שבע אי נמי הכא דליכא למיטעי
ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמלא לא היה ליה למימני ערב פסח וכן כריש מקום שנהגו (לעיל ד' י:) איכא למיטעי דדוקא
בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנין: ב"ן המנחה ולמעלה. השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:
דילמא

(תוספות אחרים טערי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי)
ערב פסחים. אי גרסינן ערבי נומא ולי גרסינן ערב ה"ק
ערב ששוחטין בו (ב) פסחים א"י ערב פסח
פירוש א"ר. פירוש

ראשון ושני: לא יאב"א אדם. פירוש
דלאמרין בגמ' דכלל התפלה תפלת
מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור
כדתנן בפ"ק דשבת (ד' ע:) וא"ת ומה
לא יאכל אי מזה אפילו קודם נמי
אסור דלאמרין בירושלמי כל האוכל
מזה בערב הפסח כאלו נועל ארוסמו
בצית תמיו ולי במיני תרגומא הא
לא נגמרא (ד' ק:) אכל מטובל הוא
במיני תרגומא ו"ל דליירי במנחה
עשירה דלא אסר בירושלמי אלא
במנחה הראשונה ללאת בה חובתו ואוכלה
קודם זמנה אכל מזה עשירה שריא
וכן היה נוהג ר"ת:

סמוך למנחה א"א יאב"א. ואם
תאמר והא אמר בכל שעה
(לעיל ד' מ.) בליקוט של נכרים ממלא
אדם כריסו מהס וזכד שאכל בית
מזה באחרונה והכא אסר לאכול אפי'
מבעוד יום ו"ל דלחובה הסעודה
אדם נוהר ואינו אוכל כל שובע כדי
שיאכל מזה למיאזון אכל מבעוד יום
אין אדם נוהר ואוכל כל שובע וסבר
שעד הלילה יתאוה וארבעה יהיה שבע
יותר כי יתבצר המאכל במעיו והא
דדיק רבא לקמן (ד' ק:) דתמרא
גריד דאי אמרת מיסעד קעיד ב"ן
הכוסות הללו אמאי ישמה אף על גב
דנאותה סעודה נוהר מלאכול שובע
(ו) אכל בשמיה אי אפשר להוהר א"י

מבין ראשון לשני דליכא אגדתא והלל דייק דמיי לסעודה אחרת:
עד שתחשך. אמאי אינטרין עד שתחשך פשיטא ועוד
דנגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קמי ליה ואומר ר"י
מקורב"ל דגבי מנחה דוקא בעינן עד שתחשך דתנינא בתוספתא:
הפסח ומנחה ומרור מלוחן משתחשך ועממא משום דכתיב (שמות יב)
ואכלו את הבשר כלילה הוא ומנחה ומרור איתקשו לפסח אכל סעודת
שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום דלאמר בפרק תפלת
השחר (ברכות דף ס:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש
היום מבעוד יום ואומר מהר' יחאל דכי פריך בגמרא מאי איריא
ערבי פסחים כו' לא מצי לשניי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למימני
עד שתחשך דכבר אשמעינן בנחה מקומן (נחמ"ס ד' טו:) דקתי הפסח
אינו נאכל אלא כלילה והכא אגב אורחיה תנייה בקולר ורבינו יהודה
מירך אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא
אינטרין למימני דתנא לאשמעינן דאע"ג דשמיעת פסחים מבעוד
יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי בריש פירקין
תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך:
ואפילו עני שבישראל א"א יאב"א עד שיכנס. דסלקא דעתך
דהספינת עני לא השיבא הסיבה דאין לו על מה להסב
ואין זה דרך חירות ויש מפרשים דלדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו
עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך: לא יפסחו וכו'. פי' רש"י'ס גבאי דקה וגרס (ו) לא יפסחו וכן
נראה דתנן קמיי לא יפסחו ז' יחד וליכא למימר דיפסחו א"ר כוסות קאי דלש כן הוא ליה למימני ארבע כוסות בלא מ"ס והא דקאמר
מלן התמחוי לא ימנע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רש"י'ס כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי:
לא יפסחו וכו' מארבע כוסות. מתוך הלשון משמע ק"ת שאין טמנין לבני ולבני ביתו כי אם לעלמו והוא מוציא את כולם בשלו וסבירא
הוא דמצי שנה ארבע כוסות מקדוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמה היה לכל אחד כוס דמשמע לקמן
(דף ק) גבי חויה לההוא סבא דגחין ושמי אכל בפרק בכל מערבין (ויחיין דף מ:) גבי זמן משמע ק"ת שלא היה לכל אחד כוס ועוד
דאמר בגמרא (לקמן דף ק:) השהק מהן לבני ולבני ביתו ילא והוא נכסה רובא דכסא משמע דהס ילאו בשמייה דהא בעינן רובא דכסא
ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשם דהס כוס לעלמא אי נמי בצניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו
לחיות "ואין אשתי בבבל" ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות דקתי (ס) הכל חייבין ארבע כוסות אחד נשים ואחד
תינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לתינוקות ב"ין משמע דתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע
כוסות דאמר ומשום חינוך ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד והחמיר צריך לזהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא
(לקמן דף ק:) טעמו פגום: מאי איי"א ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפרק קאי כדמשני בפרק כל שעה
(לעיל ד' לו.) גבי פת עבה ויש לומר משום דכפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דמדרי בכל שבע אי נמי הכא דליכא למיטעי
ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמלא לא היה ליה למימני ערב פסח וכן כריש מקום שנהגו (לעיל ד' י:) איכא למיטעי דדוקא
בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרנין: ב"ן המנחה ולמעלה. השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:
דילמא